

Анастасія Ващенко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ПУБЛІЧНА СФЕРА: КОНТУРИ ТЕОРЕТИЧНОГО ОГЛЯДУ

Anastasiia Vashchenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

CIVIL SOCIETY AND PUBLIC SPHERE: CONTENT OF THEORETICAL REVIEW

The article analyzes the role of civil society in the public sphere. The author stresses that the institute of civil society is becoming a full-fledged member of politics. Civil society institutes systematically influence the process of planning and implementation of public policy. Public sphere acts as an area of close contact and interaction of public interests of citizens and state policy. Consequently, the public sphere is a peculiar arena where citizens exchange their views on public affairs, discuss, think and shape public opinion. In today's conditions, the public sphere is undergoing significant transformations, and new phenomena such as public privacy and private publicity arise. At the same time, the restriction of institutional channels for the implementation of public participation, the development of a mass-cultural industry, the dominance of private over public significantly limit the skills and needs of citizens' self-organization, the ability to share public interest and to defend the rights.

Keywords: civil society, public sphere, public policy, democracy, state.

Постановка проблеми. Швидкі соціально-економічні, політичні та культурні зміни як глобального, так і національного характеру, зумовлюють постійні новітні виклики, які постають перед сучасними державами. Ускладненість соціального середовища, збільшення кількості політичних акторів, різноманіття приватних інтересів – це ті фактори, які характеризують процеси прийняття рішень у нинішніх умовах. Держава мусить вступати у взаємодії з іншими суб'єктами, щоб ефективно вирішувати назрілі суспільні проблеми. Взаємодія держави, громадянського суспільства та бізнесу у виробленні політики держави, взаємна відповідальність за прийняті рішення – стають головними ознаками розвитку сучасних суспільств.

Публічна сфера і публічна політика – два поняття, які найчастіше підлягають аналізу при дослідженні питання взаємодії держави і громадянського суспільства. Тим не менш вказані поняття все ще потребують ґрутовного аналізу з точки зору як теоретичного так і практичного аспектів.

При визначенні суті вказаних понять, перш за все варто звернутися до книги Джона Дьюї «Публічне і його проблеми», що вийшла в світ ще у 1927 році. В своїй роботі дослідник тлумачить «публічне» як спосіб регулювання суспільством тих реально існуючих інтересів, ефект яких виходить за рамки прямої взаємодії приватних осіб і істотно позначається на житті інших громадян¹. З потреби в здійсненні такої функції і виникають спеціальні інститути, які формують державу. При цьому автор акцентує увагу на існуванні межі (кордону) між публічним і приватним. Головне завдання полягає в тому, щоб з усього різноманіття людських взаємовідносин виділити той простір де відбувається перетин приватних інтересів, які потребують громадського контролю з метою збереження і розвитку суспільства. Саме цей простір і представляє публічну сферу.

На думку російського дослідника Ю.Красіна публічне на противагу приватному представляє ту сферу де відбувається реалізація притаманних кожному суспільству комунікативних інтересів, тобто інтересів суспільства в цілому. В той же час, публічна сфера не повинна вичерпуватись комунікацією громадян і громадською рефлексією. Вона також має трансформуватися в практичні

¹ Dewey, J. (1954). *The Public and Its Problems* [Reprint. NY : Henry Holt, 1927]. Athens : Ohio University Press. 158.

дії з метою досягнення загального блага¹. В такому випадку публічна сфера являє собою «спільну практичну діяльність, направлену на досягнення цілей, які поділяються всім суспільством»². Таким чином публічна сфера – це не лише громадський форум колективного пошуку громадянами цілей та способів їх досягнення, але і сфера їх практичної реалізації в систему суспільних відносин і інститутів. Публічна сфера включає чотири компоненти:

- економічний: громадський сектор економіки, виробництво суспільних благ (public goods), систему перерозподілу доходів для задоволення суспільних потреб;
- соціальний: громадські та державні служби соціального забезпечення (пенсії та допомоги, зайнятість, охорона здоров'я, освіта, громадський транспорт і засоби комунікації, збереження довкілля, захист від злочинності і корупції, підтримка соціальної стабільності і комфортності);
- громадсько-політичний: недержавні об'єднання та асоціації громадян, центри громадської солідарності;
- соціокультурний: інститути збереження та відтворення духовних цінностей і культурних кодів суспільства³.

Стрімкий розвиток інститутів громадянського суспільства в ХХ ст. призводить до визнання його повноцінним актором політики, який системно включається в процес планування та реалізацію публічної політики, що здійснюється під пильною увагою громадського контролю з метою аудиту всіх прийнятих владою рішень.

Забезпечення відкритої конкуренції приватних інтересів забезпечує пріоритетність тих, які відповідають головним очікуванням суспільства і на які в подальшому має орієнтуватися держава під час прийняття рішень. Цей процес достатньо складний, оскільки держава намагається в той чи інший спосіб контролювати інститути громадянського суспільства або обмежити їхні можливості впливати на прийняття державно-управлінських рішень. Через це у взаємовідносинах держави і громадянського суспільства в публічній сфері періодично виникають вузли напруги, викликані, з одного боку, прагненням держави підпорядкувати громадські структури державним, а з іншого – не завжди обґрунтованими претензіями громадянського суспільства на виконання не властивих їйому владних функцій⁴.

Публічна сфера є невід'ємною частиною демократії, виступає зоною тісного контакту та взаємодії суспільних інтересів громадян і державної політики. Її стан є одним із найважливіших показників у будь-якій країні світу, що дає змогу побачити наскільки публічна політика відповідає своєму головному призначенню – досягти суспільно значущих цілей, вирішувати суспільно важливі завдання⁵, налагоджувати взаємодію з громадянським суспільством.

Аналіз публікацій. Наукова проблема щодо вивчення ролі та значення громадянського суспільства як організаційної складової публічної сфери розкривається в працях багатьох вітчизняних та західних дослідників.

Понятійному апарату проблеми публічної політики присвячені роботи Ю. Красіна, Т. Алексєєвої, А. Гличинової, Н. Шматко, С. Барсукової й ін. Питанням розвитку та трансформації публіки та публічності присвячені праці Дж.Дьюї, У.Ліпмана, Р.Сеннета, Ч.Райта, Міллса та ін.

Теоретичний доробок щодо публічної сфери та публічного простору міститься в дослідженнях таких зарубіжних авторів, як Х.Аренд, С.Бенхабіб, М.Кастельс, Ш.Муфф, Ю.Габермас. Взаємозв'язок громадянського суспільства та публічної сфери розкривається в працях Е.Арато, Дж.Коена та Д.Кіна. Ю.Подзолкова, Е. Пурі, К. Калхуна, Е.Фоссума, П. Шлезингера, І.Рейтеровича та інших. Тема взаємодії суспільства та інститутів досліджується також в роботах Е.Берджесса, Т. Веблена, Д. Норта, Т. Парсонса, П. Рікера.

¹ Красин, Ю.А. (2002). Публичная сфера и публичная политика. Российские проблемы. *Россия в условиях трансформаций. Историко-политологический семинар: Материалы. Выпуск 25*, 12.

² Gould, C. (1996). *Diversity and Democracy: Representing Differences*, in «Democracy and Difference». Princeton, 174.

³ Красин, ЮА. (2002). Публичная сфера и публичная политика. Российские проблемы. *Россия в условиях трансформаций. Историко-политологический семинар: Материалы. Выпуск 25*, 12.

⁴ Оболенський, О., Лукін, С. (2013). Публічне управління: публічна сфера, публічне право і публічна політика – співвідношення понять. *Державне управління та місцеве самоврядування*, вип. 2, 3-11.

⁵ Рейтерович, І.В. (2015). Особливості розвитку публічної сфери в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Політичні науки*, 4, 55-61.

Метою цієї статті є здійснення теоретичного аналізу громадянського суспільства як організаційної основи публічної сфери.

Виклад основного матеріалу. Вже у XIX ст. у політико-правовій думці відбулося розрізнення понять «громадянське суспільство» та «держава», а відтак сформувалися різні підходи до проблеми їх взаємовідносин. В Європі в основному розвивався «державоцентричний» напрям, а в Північній Америці – «партнерський». Пізніше це призвело до того, що в західному світі склалися різні способи інтеракції між громадянським суспільством та державою: корпоратизм у Європі та плюралізм – в Америці¹.

У ХХ ст., дискурс громадянського суспільства зосереджується навколо таких проблем: а) виникнення феномена громадянського суспільства; б) місце громадянського суспільства в сучасному світі; в) взаємовідносини громадянського суспільства та держави. Саме проблема взаємовідносин між державою і громадянським суспільством привертає все більшу увагу дослідників громадянського суспільства (Е. Арато, Ю. Габермаса, Дж. Коен, С. Зассен, Р. Патнема, Н. Розенблюм, Ф. Фукуями). Особливо цікавими є думки відомого австралійського дослідника Джона Кіна, який пропонує розглядати громадянське суспільство крізь призму таких понять, як влада, власність, насильство, політика, публічна сфера та демократія.

Громадянське суспільство формується за межами політичної системи, але охоплює і її, так як вона – складова частина суспільства і утворюється самими громадянами в силу історично сформованих традицій і культури. Громадянське суспільство є тією базою, з якої і народжується демократична політична система. «Офіційним виявом» громадянського суспільства виступає політичне суспільство. Провідну роль в політичному суспільстві відіграють інститути та установи політичної влади. На першому місці серед них стоїть держава, тому що саме вона претендує на офіційне вираження позицій громадянського суспільства. Пояснюється це, перш за все тим, що держава об'єднує всіх людей, які проживають на її території. Саме держава виступає в якості такої форми, коли індивіди, які складають основу суспільства виражаютъ себе як колективне ціле.

Найважливішою рисою такого суспільства є відкритість, що виражається в: доступі громадян до всіх джерел громадської, політичної, економічної та державної інформації; широкій гласності здійснюваних суспільно-політичних заходів (починаючи від підготовки проекту суспільно-політичного рішення і закінчуючи його реалізацією); свободі слова, включаючи свободу критики; зацікавленість громадських і політичних структур в постійному обміні накопиченим досвідом.

Таким чином, в центрі політичного знаходяться держава, влада і владні відносини. При цьому громадянське суспільство і держава мають взаємодіють між собою. Існує ряд інститутів і відносин, які одночасно належать до сфери і держави, і громадянського суспільства. Ці інститути є сполучними ланками між державою і громадянським суспільством. Якраз від структур та інститутів, які знаходяться на кордоні двох утворень, у вирішальній мірі залежить стабільне функціонування як громадянського суспільства, так і держави, їх життєздатність і динаміка розвитку публічної сфери.

В умовах сьогодення ступінь розвитку публічної сфери (*public sphere*) виступає одним з основних критеріїв оцінки якості демократії, оскільки дотримання, захист та гарантія прав та свобод громадянина можливі лише за її наявності. Публічна сфера виступає своєрідним «продовженням» громадянського суспільства як аrena участі в державних справах та як форма контролю над державними інститутами.

Термін «*public*» має англомовне походження. Його переклад в словниках зазвичай трактується як суспільний, державний, народ, публіка, громадськість². Така множинність значень ще більшою мірою ускладнює уявлення про цю категорію. Б.М. Стойка, аналізуючи полісемію вказаного терміну і можливості його перекладу українською мовою визначає, що англійське слово *public* у функції означення має кілька відповідників при перекладі українською мовою, таких як «публічний» (*public library* – публічна бібліотека), «державний» (*public administration* – державне управління, *public service* – державна служба...), «суспільний» (*public choice* – суспільний вибір), «громадський»

¹ Гураль, П.Ф. (2013). Громадянське суспільство і держава в Україні: взаємозв'язок і розвиток. *Часопис Київського університету права*, 3, 13-16.

² Мюллер, В. (2005). *Новый англо-русский словарь: Ок. 200 000 слов и словосочетаний* [12-е изд.]. Москва: Рус.яз. – Медіа, XIV, 662, 945.

(public opinion – громадська думка, public transport – громадський транспорт). Автор наголошує, що варто чітко розрізняти смислове наповнення терміну при перекладі, і трактувати термін «public» – це як «державне», а радше «публічне», «суспільне»¹.

Аналогічна точка зору представлена в роботах іншого українського дослідника В. Тертичка. Автор зазначає, що термін *public* є найбільш дискусійним у науковому середовищі. Його докладно охарактеризовано в «Англо-українському глосарії термінів і понять з аналізу державної політики та економіки» і для сфери аналізу політики, з точки зору укладача, усталеним є вживання (із варіантів: державна, публічна, громадська, суспільна, національна, цивільна) терміна «державна політика». В той же час, в процесі становлення громадянського суспільства, ми дедалі більше переконуємося у необхідності впровадження терміна суспільна замість державна чи в поєднанні суспільна/державна – як компромісний варіант. Використання терміну *public policy* в значенні «суспільна політика» надає можливість підкреслення важливості, що вона проводиться в суспільстві, для суспільства і в умовах розвитку громадянського суспільства².

Західна наукова думка описує публічну сферу як спосіб забезпечення в суспільстві клімату причетності до управління суспільними справами і демократизму. Підтримка і розширення участі самого суспільства в політичному процесі, стимулювання пошуку таких рішень громадських проблем, які дають оптимальні варіанти з'єднання приватних інтересів з публічними, тобто інтересами суспільства як цілого є її головним завданням.

За висловом Ю. Красіна, «у відкритому зіставленні поглядів відбувається «притирання» різних груп інтересів, і в діалозі з державною владою формується громадянська свідомість і громадянська позиція»³. Публічна сфера тільки тоді наповнюється реальним змістом, коли стає аrenoю самостійної політичної активності суб'єктів громадянського суспільства поза системних механізмів держави і приватної економіки⁴.

Ініціатором дослідження публічної сфери вважають Ю. Габермаса, який здійснив усебічний аналіз природи публічної сфери та її історичних трансформацій. Дослідник визначив публічну сферу як «ту сферу соціального життя, де формується громадська думка»⁵. Ю. Габермас у своїх дослідженнях дійшов висновку, що громадськість – це ті феномени в житті суспільства, людини та ті зразки соціального, які сформувалися ще в Стародавній Греції і потім, історично видозмінюючись, збереглися в якості ідейних зразків, а також сукупності духовно-історичних структур людської цивілізації. Суть їх у відкритості (від нім. *offen* – відкривати), спільноті життєдіяльності людей (на противагу відносній закритості, відособленості приватного життя). Їх призначення – постійно сприяти встановленню широких, багатовимірних зв'язків комунікації, стосовно яких політичні зв'язки є одним, хоча й дуже важливим, різновидом. Форми «громадськості» історично мінливі: рамки і структури комунікативності, спільноті, відкритості безперервно змінюються – як «в собі», так і в ставленні до інших сфер суспільства⁶. Пов'язуючи суспільство та його інтереси з інститутом держави, Ю. Габермас тим самим представив політичний вимір публічної сфери і дав поштовх пошуку нових постмодернових уявлень про публічний простір.

Громадянське суспільство передбачає публіку, яка дебатує, дискутує, критикує уряд і домагається того, щоб її думка була врахована при виробленні державної політики. Це підкреслюють більшість сучасних спеціалістів із теорії громадянського суспільства, якими б відмінними не були їхні погляди в інших аспектах. Влада першою «почала використовувати пресу для потреб урядування. А позаяк вона послуговувалась цим інструментом, щоб довести до відома

¹ Стойка, Б.М. (2014). Полісемія англійського терміну *public* і можливі варіанти його перекладу українською мовою. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*, Вип. 692-693, 261-262.

² Тертичка, В. (2007). Суспільна політика: чи стала вона сферию наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні? *Політичний менеджмент*, 1 (22), 10-23.

³ Красін, Ю.А. (2002). Публичная сфера и публичная политика. *Российские проблемы. Россия в условиях трансформаций. Историко-политологический семинар: Материалы. Выпуск 25*, 13.

⁴ Оболенський, О., Лукін, С. (2013). Публічне управління: публічна сфера, публічне право і публічна політика – співвідношення понять. *Державне управління та місцеве самоврядування*, вип. 2, 3-11.

⁵ Габермас, Ю. (2001). *Структурні перетворення у сфері відкритості. Дослідження категорії громадянське суспільство*. Львів: Літопис, 19, 318.

⁶ Габермас, Ю. (1995). *Демократия, разум, нравственность. Московские лекции интервью*. Москва: КАМІ АКАДЕMIA, 126-127, 245.

накази та розпорядження, то адресати державної влади стали «публікою»¹. Так чи інакше, верстви, що складають публіку, з часом починають усвідомлювати себе супротивником держави, стають «публікою вже зародженої громадянської відкритості»². Напруження між нею і державою, яке постає з приводу різних владних розпоряджень та постанов, що санкціонують «втручання держави в приватні бюджети», призвело до того, що «згуртовані в публіку приватні особи змусили державну владу легітимізувати громадську (*öffentliche*) думку. Публікум розвинувся до рівня публіки, суб'єкту – до суб'єкта, адресат влади – до контрагента, тобто сторони в договорі»³.

Саме тому, громадянську відкритість нового часу Ю. Габермас визначає «насамперед як сферу згуртованих у публіку приватних осіб»⁴.

В наш час концепт публічності прийнято визначати як «відкритість, доступність і колективність». Поняття «публічності» характеризує відкриту розумінню і увазі громадсько-політичну сферу та інші види діяльності, доступні спостереженню і контролю процедури прийняття рішень, гласність дискусій, відкритість «політичної сцени», виступів лідерів і т.д. Таким чином публічність утворює сферу колективності, асоціативного простору, в якому за різними ознаками групуються члени суспільства, поєднуються погляди, емоції, виникають і функціонують політичні партії, громадські організації, творчі та інші союзи. У цьому просторі зустрічаються і взаємодіють або протистоять один одному організовані, інституціональні, формалізовані і спонтанні громадські формування.

Згодом Ю.Габермас уточнив своє визначення публічної сфери, представивши її як «посередницьку систему комунікації між формально організованими та неформальними, що відбуваються віч-на-віч, обговореннями на аренах, розташованих як нагорі, так і знизу політичної системи»⁵.

Роздуми Ю.Габермаса про категорію публічної сфери в його ранніх роботах багато в чому перекликаються з «публічним простором» Х. Арендт, під яким вона розуміє місце, де людина стає громадянином, бере участь особисто в обговоренні суспільних справ, привсеслюдно виражає свої думки та обмінюється ними з іншими громадянами⁶. Однак, як зазначає . І. Рейтерович, між цими двома підходами є суттєве розходження: якщо для Х. Арендт публічність пов’язана з прямою взаємодією індивідів, які поділяють ту або іншу систему цінностей, що є основою для правильної інтерпретації дій кожного, то для Ю. Габермаса публічна сфера – це принципово позаособистісний феномен, у якому не стільки здійснюються дії, скільки відбувається комунікація, обмін інформацією, думками. Публіка у розумінні німецького соціолога та філософа може бути розсіяна в різних місцях, але завдяки ЗМІ люди завжди чують один одного, це насамперед ті, які читають⁷.

Значна кількість авторів, які займаються дослідженням публічної сфери відзначають її плюралізацію та фрагментацію. Зокрема, Руторт і Негг зазначають, про виникнення в суспільствах «мозаїк фрагментованих публічних сфер»⁸. Як показує історичний аналіз публічної сфери, ніколи

¹ Габермас, Ю. (2001) *Структурні перетворення у сфері відкритості. Дослідження категорії громадянське суспільство*. Львів: Літопис, 2000, 65, 318.

² Габермас, Ю. (2001) *Структурні перетворення у сфері відкритості. Дослідження категорії громадянське суспільство*. Львів: Літопис, 68.

³ Габермас, Ю. (2001) *Структурні перетворення у сфері відкритості. Дослідження категорії громадянське суспільство*. Львів: Літопис, 70.

⁴ Габермас, Ю. (2001) *Структурні перетворення у сфері відкритості. Дослідження категорії громадянське суспільство*. Львів: Літопис, 71.

⁵ Телешун, С., Ситник, С., Рейтерович, І. (2017). Публічна політика в Україні: генерація нових смислів управління в контексті світових викликів (досвід євроінтеграції). *Глобалізований світ: випробування людського буття Міжнародна науково-теоретична конференція*. (5-6 жовтня 2017). Житомир: Вид-во Евенок О. О., 12-18.

⁶ Арендт, Х. (2000). *Vita activa, или O деятельной жизни* (пер. с нем. и англ. В. В. Бибихина). Санкт-Петербург: Алетейя, 348.

⁷ Рейтерович, І.В. (2015). Особливості розвитку публічної сфери в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Політичні науки*, 4, 55-61.

⁸ Aubin, F. (2014). Between Public Space(s) and Public Sphere(s): An Assessment of Francophone Contributions. *Canadian Journal of Communication*, Vol 39, 89–110 Review: SAGE Journals. <<https://www.cjc-online.ca/index.php/journal/rt/printerFriendly/2713/2690>> (2018, вересень, 17).

не існувало жодної «зразкової» публічної сфери, в якій громадяни формували громадську думку чи загальну колективну ідентичність. Навіть на рівні національних держав ідея соціально та культурно інтегрованої спільноти завжди була конститутивним міфом, а не соціологічно точним зображенням колективних ідентичностей. Ще більше відсутність повної колективної ідентичності проявляється в сучасних неоднорідних суспільствах, де політичні труднощі, соціально-економічні нерівності та культурний плюралізм роблять суспільну сферу, в країному випадку, фрагментарними дискурсами, в яких створюється значна кількість колективних ідентичностей між якими відбуваються переговори про політичну волю.

Саме тому найважливішим та найкориснішим типом «публічної сфери» Дж. Кін вважає мікро-публічні, зважаючи на їхню впливовість та важливість для формування громадської думки. Невеличкі групи людей у своїх перманентних середовищах постійно спілкуються та дискутують з приводу важливих для них проблем та суспільних процесів, їхня діяльність спонтанна, продовжується у часі, неконтрольована державою; але за певних умов чи потреб, вони можуть ставати мега-дискусіями і розростатися до рівня макро-публічної сфери. Розвиток інших 2 типів «публічних сфер» – мезо та макро – відбувається завдяки утворенню нових засобів масової комунікації, виникненню цифрових мереж, комп’ютерів, мобільних телефонів тощо¹.

В той же час, не варто стверджувати, що три типи публічних сфер: мікро-, мезо- та макросфери є різними, окремими рівнями, етапами чи місцями формування громадської думки в суспільстві. Навпаки, вони є модульними системами різних мереж і постійно взаємодіють одна з одною. Таке розстання та взаємодія різних публічних сфер уможливлює дійсно демократичне формування недержавних громадських інституцій на засадах плюралізму, що, в свою чергу, значно розширює сферу громадської відкритості.

Сьогодні публічна сфера піддається суттєвим трансформаціям, виникають нові явища – публічна приватність (розкриття приватного життя в публічній сфері) та приватна публічність (обмеження аудиторії, перед якою відбувається презентація приватної сфери). При цьому обмеження інституціональних каналів реалізації громадської участі, розвиток мас-культурної індустрії, домінування приватного над публічним суттєво обмежують та послаблюють навички та, що найголовніше, потреби самоорганізації громадян, здатність поділяти суспільний інтерес та відстоювати права².

Аналіз концепту «публічна сфера» як певної арени (платформи) для взаємодії держави з громадянським суспільством дозволяє констатувати, що в класичних моделях взаємодії громадянського суспільства і держави не було послідовної концепції публічної сфери. В той же час можна виділити окремі спільні характеристики, які виділяють дослідники:

- наявність конкретних приватних інтересів, які або вимагають захисту з боку інших і держави, або є необхідним підґрунтям для суспільної злагоди;
- публічне в моделях взаємодії держави і громадянського суспільства виступає скоріше як продовження соціального (як різновид громадського контролю або як спосіб участі), ніж політичного;
- публічність виникає в результаті поділу соціального і політичного.

Висновки. Публічна сфера – це своєрідна аrena, комунікативне середовище, наповнене інститутами і організаціями, створеними для обговорення публічної політики і практичної реалізації дій по досягненню загального блага. В публічній сфері формується громадська думка, відбувається обговорення соціально-політичних проблем, реалізація громадських інтересів, здійснюється вплив на державну політику різних організацій, що представляють приватні інтереси. Розвиток публічної сфери неможливий без формування зрілого громадянського суспільства і громадянської культури.

«Публічна сфера» означає соціальний простір, в якому члени суспільства обговорюють питання спільногого інтересу та формують громадську думку щодо цих питань. Учасники роз’яснюють та обговорюють свої інтереси та цілі, висловлюють соціальні вимоги та потенційно приймають рішення щодо колективних дій. Вони обмінюються переконаннями та цінними судженнями і можуть виражати колективну ідентичність. Важливість публічної сфері полягає

¹ Кін, Джон (2000). *Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення*. Київ: "АНД", 77-78, 191.

² Рейтерович, І.В. (2015). Особливості розвитку публічної сфери в Україні: проблеми та перспективи *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Політичні науки*, 4, 55-61.

не лише у її потенціалі щодо формування громадської думки, а й у інтеграції суспільства. «Публічна сфера» має багато переваг перед іншими поняттями: вона підкреслює можливість колективної дії, а не характеру або особливостей окремих осіб. На відміну від «спільноти», «громади», які передбачають досить однорідну колективність, публічна сфера може враховувати множинні перспективи, при цьому підкреслюючи відкритість взаємодія культурної та соціальної ідентичності.

Громадянське суспільство і публічна сфера взаємозалежні: громадянське суспільство завдяки публічній сфері з'єднує приватні інтереси з публічними, а публічна сфера в особі громадянського суспільства отримує захист від авторитарних устремлінь.

References:

1. Arendt, H. (2000). *Vita activa, ili O deyatelnoy zhizni* [Vita activa, or About active life] (per. s nem. i angl. V. V. Bibilina). Saint-Peterburgh: Aleteyya, 348. [in Russian].
2. Aubin, F. (2014). Between Public Space(s) and Public Sphere(s): An Assessment of Francophone Contributions. *Canadian Journal of Communication, Vol 39*, 89–110 Review: SAGE Journals. <<https://www.cjc-online.ca/index.php/journal/rt/printerFriendly/2713/2690>> (2018, September, 17). [in English].
3. Calhoun, C. Civil society and the public sphere. *LSE Research Online*. <http://eprints.lse.ac.uk/42621/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_Calhoun%2CC_Civil%20society_Calhoun_Civil%20Society_2014.pdf> (2018, September, 17). [in English].
4. Dewey, J. (1954). *The Public and Its Problems* [Reprint. NY : Henry Holt, 1927]. – Athens: Ohio Universitu Press. [in English].
5. Fossum, G.E., Schlesinger, F., Kværk, G.O. (eds) (2007). *Public Sphere and Civil Society? Tranformations of the European Union*. <https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-reports/2006-2010/2007/Report_02_07.pdf> (2018, September, 17). [in English].
6. Fossum, J.E., Schlesinger, P. (2007). *The European Union and the Public Sphere: A communicative space in the making?* London: Routledge. 1-19. [in English].
7. Fraser, N. (1992) “Rethinking the public sphere. A contribution to the critique of actually existing democracy”, in C. Calhoun (ed.) *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge. MA: MIT Press. [in English].
8. Gabermas, Yu. (1995). *Demokratiya, razum, nравственность. Московские лекции и интервью* [Democracy, mind, morality. Moscow lectures and interviews]. Moscow: KAMI AKADEMIA, 126-127, 245. [in Russian].
9. Gabermas, Yu. (2001). *Strukturni peretvorennya u sfery vidkrytosti. Doslidzhennya kategoriyi gromadyanske suspilstvo* [The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society]. Lviv: Litopys's. [in Ukrainian].
10. Gould, C. (1996). *Diversity and Democracy: Representing Differences*, in «*Democracy and Difference*». Princeton. [in English].
11. Gural, P.F. (2013). *Gromadyanske suspilstvo i derzhava v Ukrayini: vzayemozvyazok i rozvytok*. [Civil society and the state in Ukraine: interconnection and development]. *Chasopys Kyivskogo universetu prava* [Journal of the Kyiv University of Law], no.3, 13-16. [in Ukrainian].
12. Kin, Dzhon (2000). *Gromadyanske suspilstvo. Stari obrazy, nove bakhenna* [Civil society. Old images, a new vision]. Kyiv: "ANOD". [in Ukrainian].
13. Krasin, YuA. (2002). *Publichnaya sfera i publichnaya politika. Rossiyskie problemy. Rossiya v usloviyah transformatsiy* [Public sphere and public policy. Russian problems]. *Istoriko-politologicheskiy seminar: Materialy* [Russia in the conditions of transformation. Historical-political seminar: Materials], Issue 25, 12. [in Russian].
14. Myuller, V. (2005). *Novyy anglo-russkiy slovar: Ok. 200 000 slov i slovosochetaniy* [12-e izd.]. [New English-Russian dictionary: Ok. 200 000 words and phrases [12th ed.]] Moscow: Rus.yaz. – Media.[Media] HIV, 662, 945 [in Russian].
15. Obolenskyj, O., Lukin, S. (2013). *Publichne upravlinnya: publichna sfera, publichne pravo i publichna polityka – spivvidnoshennya ponyat* [Public administration: public sphere, public law and public policy – correlation of concepts]. *Derzhavne upravlinnya ta misceve samovryaduvannya* [Public administration and local government], no. 2, 3-11. [in Ukrainian].
16. Podzolkov, Yu.A. (2014). *Grazhdanskij kontrol publichnoj vlasti* [Civil control of public authority]. Aktualni problemi politiiki: zb. nauk. pr. [Actual problems of politics: Sb. sciences np.]. Odesa, no. 53, 63-72. [in Russian].
17. Podzolkov, Yu.A. (2014). *Publichno-politicheskoe uchastie grazhdan i struktur grazhdanskogo obschestva kak mehanizm politicheskogo upravleniya v Ukraine* [Public-political participation of citizens and civil society structures as a mechanism of political governance in Ukraine]. *Voprosyi upravleniya* [Management issues], no. 3 (9), 66-170. [in Russian].
18. Rejterovych, I.V. (2015). *Osoblyvosti rozvityku publichnoi sfery v Ukrayini: problemy ta perspektyvy* [Features of the Public Sector Development in Ukraine: Problems and Prospects]. *Visnyk Nacionalnoyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry Prezydentovi Ukrayiny. Seriya: Politychni nauky* [The Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Series: Political Science], No. 4, 55-61. [in Ukrainian].

19. Stojka, B.M. (2014). Polisemiya anglijskogo terminu public i mozhlyvi variandy joga perekladu ukrayinskoyu movoyu [Polysemy of the English term public and possible variants of its translation into Ukrainian]. *Naukovyj visnyk Cherniveckogo universytetu. Germanska filologiya* [Scientific herald of Chernivtsi University. German philology], no. 692-693, 261-262. [in Ukrainian].
20. Teleshun, S., Sytnyk, S., Rejterovych, I. (2017). Publichna polityka v Ukrayini: generaciya novyx smysliv upravlinnya v konteksti svitovyx vyklykiv (dosvid yevrointegraciyi) [Public Policy in Ukraine: Generating New Management Things in the Context of World Challenges (European Integration Experience)]. *Globalizovanyj svit: vyprobuvannya lyudskogo butya Mizhnarodna naukovo-teoretychna konferenciya* (5-6 zhovtnya 2017). Zhytomyr: Vy-vo Yevenok O. O. [The Globalized World: The Test of Human Being International Scientific and Theoretical Conference], 12-18. [in Ukrainian].
21. Tertychka, V. (2007). Suspilna polityka: chystala bona sferoyu naukovogo poshuku i prykladnyx doslidzhen v Ukrayini? [Public policy: Has it become a field of scientific research and applied research in Ukraine?]. *Politychnyj menedzhment* [Political management], no. 1 (22), 10-23. [in Ukrainian].